

Psychoanalyse als seksuologie?

Een inleiding

Seks is niet alles, maar seks is in alles

Mark Kinet & Koen Baeten

Een van de moeilijk verteerbare aspecten van de psychoanalyse is en blijft haar focus op de kinderlijke seksualiteit. Samen met de levensgeschiedenis en haar min of meer traumatische ervaringen drukt haar polymorf pervers potentieel op ons volwassen bestaan haar stempel. Drift, libido, lust, genieten of jouissance spelen bovendien niet alleen in de liefde maar net zo in ons bredere leven een al dan niet gesublimeerde sleutelrol. We zijn ook maar niet alleen dieren met alle gelijkenissen en verschillen van dien. Voor de mens heeft het seksuele alleszins onvermijdelijk iets traumatisch. Het bestoekt en ontwricht ons van binnen uit. Vanwege de anderen worden we er van kleins af op enigmatische wijze mee geconfronteerd.

Zeker is de psychoanalyse niet in het minst een seksuologie. Ze is meer in het bijzonder een psychoseksuologie, een diepteseksuologie of een metaseksuologie. Het verwijt van panseksualisme aan Freuds adres is in zekere zin terecht. Voor hem is seks welteverstaan niet alles, maar seks is wel *in* alles.

De zogenaamde seksuele revolutie heeft ons bij nader toezien wellicht amper uit onze seksuele ketenen bevrijd. Het libido is ook vandaag nog nu eens een zegen, dan weer een gesel. Het belang van seksualiteit dreigt tegenwoordig trouwens ook binnen de psychoanalyse te worden verdrongen. Waar seksualiteit binnen de drifttheorie in het zenit stond raakt ze soms wat verstopt of bedolven onder Egopsychologie, object-relatietheorie, gehechtheidstheorie of *two person psychology*.

Hoog tijd voor wat hedendaagse stemmen en prima thema voor reeds het 20ste nummer in de reeks Psychoanalytisch Actueel. Naar goede gewoonte komen in dit boek verschillende theoretische en klinische perspectieven aan bod. Bedoeling is dat niet alleen de seksuologisch of psychoanalytisch ingewijden, maar ook alle andere geïnteresseerden inspiratie en lering uit het geheel kunnen trekken.

We kunnen in dit boek dan drie delen onderscheiden. Eerst wordt algemeen ingegaan op de menselijke psychoseksualiteit ook doorheen onze ontwikkeling van kindertijd tot puberteit en adolescentie. Vervolgens wordt ingegaan op ongebruikelijke c.q. psychopathologische vormen van seksualiteitsbeleving. We eindigen met geschiedschrijving vanwege een seksuologische pionier en met een persoonlijk verslag van wat zich de voorbije eeuw heeft afgespeeld binnen de psychoanalyse en binnen de maatschappij.

Achtereenvolgens trekt **Paul Moyaert** brede wijsgerig-antropologische en psychoanalytische registers open voor een funderende precisering van specifiek menselijke seksualiteit. Hij bekritiseert *en passant* een te naïef want harmonieus begrepen ontwikkelingspsychologie alsook simplistische voorstellingen over oorzakelijkheid onder andere in verband met trauma. Hij besteedt daarbij ruime aandacht aan bijvoorbeeld driftleven en fallus. Controversiële moraal van zijn verhaal is dat geslachtsgemeenschap meer normatief is dan normaal.

Over een onderwerp als seksualiteit mag een neuropsychoanalytische bijdrage niet ontbreken. **Ariane Bazan** introduceert op basis van neurobiologische en evolutiebiologische bevindingen een metapsychologisch onderscheid tussen de dimensie van de behoeften en die van het verlangen. Onder andere de gladde en gestreepte spieren, het diepte- en oppervlaktelichaam, teken en betekenaar en de erogene zones waar binnen en buiten, ik en Ander in elkaar overlopen wijzen bij haar op originele en coherente wijze de weg naar de specificiteit van het seksuele.

In zijn eerste bijdrage plaatst **Mark Kinet** seksuologie en psychoanalyse naast en tegenover elkaar. Psychoanalyse verstaat onder het seksuele immers iets anders en breder dan het louter genitale. Hij tracht de specifieke relevantie van bijvoorbeeld infantiele seksualiteit, oedipus- en castratiecomplex, lustprincipe, fallus en jouissance voldoende te kaderen. Zo komen een aantal onbewuste wortels bloot te liggen die het min of meer problematische van onze menselijke seksualiteit begrijpelijk kunnen maken.

De oorspronkelijke inbreng van Jean Laplanche die grote nadruk legde op het enigmatisch c.q. verleidend impact van de volwassen seksualiteit op het zich ontluikende kind zorgde voor een paradigmatische wissel in psychoanalytische theorie en praktijk. **Susann Heenen-Wolff** becommentarieert deze optiek en illustreert met vignetten hoe hij haar klinisch werk beïnvloedt. Ook presenteert ze soms verrassende onderzoeksbevindingen over nieuwe gezinsvormen en hun invloed op zowel het oedipuscomplex als op seksuele oriëntatie en identiteit.

Terwijl Freud naar eigen zeggen seksuele geheimen trachtte te ontfutselen aan onwillige volwassenen, beschrijft **Patrick Meurs** hoe het kind in de *real time* van kindertijd, latentie en puberteit omgaat met seksuele impulsen, prikkels, theorieën en activiteiten. In tijden van 'nieuwe preutsheid' wordt wel eens overdreven gereageerd op oprispingen van seksualiteit bij lagereschoolkinderen. Wat is normaal en abnormaal in de psychoseksuele ontwikkeling en hoe kunnen we een en ander beter begrijpen en er adequater op reageren?

Lut De Rijdt focust zich op de beslissende rol die de adolescentie speelt inzake seksuele identiteit en seksuele oriëntatie en hoe omgekeerd de seksualiteit en haar driftmatigheid een drijvende kracht is in onze ontwikkeling. Zij inspireert zich daarbij op een roman waarin de genderproblematiek centraal staat alsook op meerdere vignetten uit haar klinisch psychotherapeutische praktijk die ze vanuit uiteenlopende (en in het bijzonder vrouwelijke) theoretische perspectieven toelicht en begrijpelijk maakt.

In haar bijdrage gaat **Stephanie Koziej** vooral in op de dimensie van de tederheid die volgens haar door Freud wat over het hoofd werd gezien. Ze stelt dat met name Freuds '*Drie verhandelingen*' enkel een theorie over het zinnelijke aspect van de seksualiteit schetst en het belang van de tederheid onvoldoende concipieert of tot haar recht laat komen. Naar aanleiding van een romanfragment waarin orale seks een rol speelt, diept Koziej uit hoe tederheid inzake seksualiteit bijdraagt tot wederkerige uitwisseling en expressie.

Koen Baeten zoomt in op een hedendaags seksueel fenomeen dat in diverse media veel aandacht krijgt, namelijk seksverslaving. Zeker heeft ze een biologische verankering maar we dienen de subjectieve ontwikkelingsgeschiedenis en het 'seksueel narratief' te analyseren opdat duurzame oplossingen kan gevonden worden. Baeten breekt een lans voor de psychoanalytische methode en bespreekt haar voornaamste handvatten: vroegkinderlijke ervaringen in zover ze verschijnen en bewerkt worden binnen de overdracht.

Het hoofdstuk van **Jens De Vleminck** is een doorwrochte genealogie van het sadisme van 1800 tot de DSM-5. Hij stelt twee vragen: hoe heeft het sadisme ingang gevonden in de psychoanalyse en hoe articuleert het zich als een kernconcept van haar metapsychologie? Freuds schatplichtigheid aan von Krafft-Ebing blijkt exclusiever dan werd aangenomen. Ook verhindert zijn preoccupatie met hystericiteit een adequate weergave van het sadisme dat daardoor tot ongenueanceerd *passe-partout* begrip voor menselijke agressiviteit verwordt.

Bart Duron neemt ons mee naar een andere, hedendaagse vorm van seksuele perversie: internetkinderporno. De kern van zijn betoog is dat zowel een neurotisch, psychotisch als pervers subject pedoseksuele handelingen kan voltrekken en dat dus niet iedereen die bezig is met kinderporno een perverse pedofiel is. Geen enkel subject is 'resteloos' in typologieën te vatten. Er dient steeds nagegaan te worden welke functie de pedocyberporno inneemt in het singuliere levensverhaal om de interne logica van elk nieuw geval te ontrafelen.

Jantien Seeuws en **Manora Van Craen** deden een grootschalige bevraging en onderzoek naar verschillende aspecten van en binnen de BDSM 'cultuur' in Vlaanderen. Aan de hand van getuigenissen en ervaringen van betrokkenen komen ze tot een fenomenologische beschrijving die vanuit diverse psychoanalytische oriëntaties wordt becommentarieerd en geïnterpreteerd. Hun bijdrage getuigt van een zeldzame neutraliteit in deze maatschappelijk beladen materie en gaat in tegen (ook binnen de hulpverlening) te normatieve opvattingen over seksualiteit.

Piet Nijs schreef als een van de belangrijkste pioniers binnen ons taalgebied een stuk seksuologische geschiedenis waarbinnen Masters & Johnson en min of meer psychodynamische relatietherapie een verbond zijn aan gegaan. Ter aanvulling van de nadruk die sekstherapeuten leggen op de fysiologie van de seksualiteit honoreert hij psychoanalytische inzichten in de psychogenese van de seksualiteit, waarbij biologische disposities door levenservaringen ontwikkeld of verward worden.

In een laatste essay vertrekt **Mark Kinet** met de eigen en met Freuds *petite histoire*. Hij doet de lotgevallen van het seksuele binnen de psychoanalyse uit de doeken en vergelijkt dan het Victoriaanse Wenen met de huidige tijdsgeest waarin seksuele bevrijding tot zelfs pornificatie hoogtij viert. Ondertussen passeren diverse seksuele fantasieën en voorkeuren de revue en wordt de populaire cultuur beschreven als een feest van fetisj en fallus. Zowel fascinatie voor als afwijzing van de vrouwelijkheid verschijnen er in hedendaagse gedaante.

De lezer(es) wordt veel (lees- e.a.) genot toegewenst!